

Josep M. Benet i Jornet

Visat núm. 9
(abril 2010)

Desig, una de les obres més ambiciosos i reeixides del conjunt de la producció teatral de Benet i Jornet, té un doble i immediat punt de partida: *La fageda (Apunt sobre la bellesa del temps - 2)*, de 1977, i *Ai, carai!* (1988).

La primera funciona com el veritable embrió de *Desig*, segons el mateix Benet, el qual, a més de reconèixer-hi el deute envers Harold Pinter, assenyalava: «Es tractava, precisament, de no explicar cap història. Que n'hi hagués una, però que no hi accedíssim, a fi de poder observar, amb suposat allunyament científic, com es comportaven uns insectes, els personatges, el llenguatge i els sentiments dels quals no tenim cap necessitat d'entendre. Tal com es tornarà a produir en *Desig*».

En essència, què recull Benet de *La fageda*, com a innegable origen de *Desig*? Sobretot, una atmosfera misteriosa carregada de suspens i una certa opacitat o manca de transparència en l'exposició de la història, que a *La fageda* és servida en forma de diàleg entre dos homes sense acotacions, i a *Desig* mitjançant una travada i simètrica estructura dramàtica en què uns diàlegs objectivadors i uns monòlegs interioritzats, ambigus i poètics, s'intercalen de manera ajustada en la parla directa, insinuada i suggeridora de quatre personatges —Ella, el Marit, l'Home i la Dona. Resultat: un perfecte equilibri, en què cal acoblar-hi també la sàvia utilització de la presència de determinats objectes o elements gens pintorescos, elevats a la categoria de símbol com la fageda, en la peça breu; el telèfon, l'ampolla de cervesa, l'enformador, la vànova, l'armari o el rellotge a *Desig*. Quant a *Ai, carai!*, una comèdia agredolça, en què l'autor passa comptes a la seva pròpia generació, la que a partir sobretot dels anys vuitanta va arribar a ocupar càrrecs d'una certa responsabilitat en l'empresa privada i, especialment, en la pública. Benet en recull de manera tangencial el tema implícit de *La fageda*: el de les relacions afectives; el de la impossibilitat d'assolir la felicitat absoluta, que es fa explícit a *Desig*. Només hem d'escoltar els monòlegs dels quatre personatges, expressats des d'una subjectivitat ferida. La veu, amb tots els matisos i colors, però també el gest rotund, crispat, o que només s'insinua; la mirada que s'endevina serena, furtiva, indecisa o angoixada; o les pauses i els silencis, que es converteixen en els elements essencials per poder comprendre l'abast d'uns sentiments íntims i complexos que es projecten sobre el lector/espectador de manera angoixada i inquietant.

L'obsessió i la necessitat pels i dels afectes, de què fan gala els personatges de *Desig*, s'apunta ja en la tendra i patètica figura de Filomena a *Revolta de bruixes* (1975), per a qui «una febre i un patir, és estimar. Un càstig del cel; no hi ha cel ni raó que valguin. Quan t'agafa, estic perduda», com si es tractés d'un petit avanç de la reflexió final que duu a terme Carles, el periodista protagonista d'*Ai, carai!* Aquest, després de les visites gens circumstancials de pare, amant, fill i amic, anota en un article: «Després l'amor se n'ha anat, ha clavat un cop de porta i s'aixecava un breu però gèlid corrent d'aire. Per recuperar l'escalf has intentat atrapar dins la memòria imatges de felicitat amb les persones estimades. Sí, aquestes imatges existeixen, vas ser feliç. Ho vas ser? La felicitat la vas viure, però mai no la vas sentir, ni en aquells moments de plenitud. Potser hauries d'acceptar, doncs,

que tal com ho vol el lloc comú, la felicitat no existeix. Ah, de cap manera, qui s'atreveix a dir-ho? Ara mateix en podries ser, de feliç. N'hi hauria prou que, de sobte, el sol entrés pel balcó i vingués a tocar-te, ple de benignitat, el clatell. Sí, aleshores podries sentir-te feliç. Llàstima que, decididament, el dia fosqueja i que, si de cas, per trobar el que desitges, hauràs d'esperar demà».

De fet, el tema de l'assoliment o no d'un estadi de felicitat absoluta, inabastable, apareix expressat en les contrastades reaccions i actituds dels quatre personatges de *Desig*, en la curta, mitjana o llarga carrera, que han hagut de fer o hauran d'emprendre per tal que cadascú d'ells s'accepti tal i com és, per tal que cadascú d'ells pugui apreciar, si vol, l'autèntica bellesa del temps. Quins impressionants contrapunts els que es donen, en aquest sentit, entre l'Home i la Dona, d'un costat, i el Marit i Ella, de l'altre! O entre l'Home i el Marit, i Ella i la Dona o entre tots ells! Quina diferent acomodació al pas del temps i a la realitat del present! Cal fixar-se, per exemple, en la tensa, malhumorada i insatisfeta actitud d'Ella, en l'horror i en el fàstic que li produeix la quotidianitat i la convivència domèstica. El neguit, la por que Ella té d'acceptar i d'assumir la seva realitat més íntima, el seu secret, lligada com se sent a un Marit angoixat, que reprimeix el seu desig per Ella, mentre la Dona i l'Home es comporten d'una manera més franca, més oberta i natural davant de la situació que els afecta. La Dona que recorda amb sincera emoció la seva vivència sentimental del passat com un moment precís de plenitud, però mai de completa felicitat. O l'Home que sap copsar amb serenitat i paciència la bellesa inevitable i efímera de la Vida i del Temps: «L'avançar d'aquells núvols... Quina candidesa! La carretera mullada, unes quantes bardisses, el plugim que ara s'atura i ara recomença, el cel tancat: la bellesa. La bellesa sense excuses que encara es pot veure, sentir, olorar... Que no ha de durar».

A la fi el lector/espectador descobreix que cap dels quatre personatges no ha assolit ni assolirà mai un estadi permanent i intens de felicitat, potser perquè l'ésser humà no pot vèncer un Destí inevitable que nega la possibilitat d'aquell Ideal. En altres termes, l'únic estadi de felicitat que es pot assolir en aquest món terrenal, com glossaven Filomena a *Revolta de bruixes*, i Carles a *Ai, carai!*, és de caràcter puntual, com aquella pletòrica experiència de joventut que va quedar encastada en la memòria vívida de la Dona en forma d'un desig passional i malaltís, que crema, és impacient, fereix carnalment. I és, per això mateix, fugaç.

Desig, que ha estat traduïda i representada també en llengua anglesa, alemanya, espanyola i francesa, va ser estrenada al Teatre Romea - Centre Dramàtic de la Generalitat, el 8-II-1991. Dirigida per Sergi Belbel, el muntatge va rebre l'unànim reconeixement de la crítica d'espectacles. Fem-ne un tast selectiu. Si per a Joan-Anton Benach, «*Desig* parece la obra más meditada, arriesgada y ambiciosa, de Josep M. Benet i Jornet» (*La Vanguardia*), per a Mercè Saumell, «*Desig* és, abans de tot, un rigorós exercici d'escriptura» (*Diari de Barcelona*); al seu torn, Joan de Sagarra, va remarcar: «Hay mucha sabiduría en esta pieza, pero hay también magia y emoción auténticas» (*El País*). O la contundent magrana final de Marcos Ordóñez: «*Desig*, de Josep M. Benet i Jornet, estrenada anteanoche en el Romea con dirección de Sergi Belbel, no sólo es, a mi juicio, la mejor obra de nuestro mejor dramaturgo (y la más valiente, y la más intensa, y la más arriesgada) sino una de las mejores comedias que he visto en mucho tiempo, a años luz de esas bobadillas posmodernas que nos venden con el marchamo de la Neopera. Y no estoy hablando exclusivamente de este patio» (*ABC*).